

КИРИЛ ХРИСТОВ. КОНСТРУКТИ НА ВЪОБРАЗЕНОТО ЧУЖДО: СЛАВЯНСТВО, СЛАВЯНЩИНА¹⁾

Любка Липчева-Пранджева

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме. За българския поет Кирил Христов координатната система на чуждото обхваща три основни етнокултурни измерения: италианско, славянско, германско. Настоящата статия си поставя за цел изследването на двата основни етапа на утопично моделирано славянско в неговото творчество. В творби като „Славянско слънце“ и „Орис“ (периодът преди Балканските войни) поетът остро оспорва потенциала на „готово зададения“, рецептурно предписан политически проект на славянофилите. В романа „Бели дяволи“ и в дневника си „Време и съвременници“ (периодът след Първата световна война) Кирил Христов гради утопична ретроспекция за идеалната чуждост чрез разказ за някогашните „венди“ – насилствено претопените в света на германското славяни. Романовият аз напуска мечтаната някога Германия, осъзнал, че от дълбините на чуждото магнетично го е привличало тъкмо погълнатото, завинаги загубено славянство.

Keywords: foreign cultural space; political poetry; Slavophilia; utopian retrospection

За многобройните почитатели на българската литература името *Кирил Христов* изглежда неотменимо свързано с три „етикета“ на присъствие в националната култура: създател на българския туристически химн, създател на българската еротична литература, най-нацистичния от всички български автори. И ако за „Балкани, вдигайте се в небесата“ специалистите има какво да кажат и отвъд употребите на творбата в туристическия бранш, а за еротичната текстовост могат да приложат списък от пред-стоящи авторски имена, по третия показател представите на любители и специалисти поразително съвпадат, без разбира се, това да означава, че непременно дефинират еднакво понятието *нарицисизъм*. Съвременните теоретични подходи към нарицисизма и неговите вариации (личностен и колективен; първичен, инфантилен и вторичен, психопатологичен и др.) неизменно тръгват от доминантата на его-мотивацията като „концентрация на психичните интереси единствено върху личностното

аз“²⁾. В статията си „Основни позиции в теориите и теоретичните концепти за нарцисизма“ Аксел Крефтинг сумира описа на нарцистичното поведение в девет точки: силно преувеличена оценка за собствената значимост (таланти, постижения, приноси за социалния свят и т.н.), убеденост в личната си изключителност; обсебеност от фантазми за успех, блясък, власт; пълна липса на емпатия; манипулативно експлоатиране на околните; високомерно до арогантно поведение и др. (Krefting, 2004: 7). За литературните истории, познавачи на биографичната личност Кирил Христов, но и на целия корпус от неговите текстове, в девет от деветте точки на описа на Крефтинг интуитивният избор на любителя на българската литература ще се окаже абсолютно верен. И все пак има една съществена позиция, в която теоретици, истории и любители неизбежно ще се разминат. Нищо не изглежда толкова недопустимо и алогично до абсурдност при описанието на нарцисизма, както наличието на постоянна, устойчива потребност от моделиране на чуждост. А за Кирил Христов, автора на интимна лирика и епос, на драми, разкази, сатири, романи, на статии и очерци, на дневници и мемоари, чуждото е вечният спътник – менлив, екстатично обичан или мразен, изгласан в невидимото на периферията на текста или видимо въздигнат в негов център/образец, но винаги присъстващ. За противоречие ли става дума наистина?

Нека забележим първо, че за Кирил Христов отказът от своето, като родно, като пространството на културна вкорененост, е невъзможен. Примерите, потвърждаващи това разбиране, са изобилно много и разнообразни като текстовост – тук ще предложа само един откъс от дневника „Време и съвременници“, в който позицията на автора е ясно заявена. Ето текста:

Аз съм погнусен от низостта на българина и желая да си доживея дните далеч от него. При все туй днес страшно ме възмутиха тия стихове на немския комунистически поет Karl Henckell:

*Wo wurzelst du? Wer fragt, der irrt.
Die Amsel singt, die Schwalbe schwirrt;
Wo dir die Welt zur Heimat wird³⁾.*

(Hristov, 1999: 505 – 506)

В текстовата организираност на дневника „Време и съвременници“ този пасаж е отделен, но не е датиран. Най-вероятното му времево позициониране е средата на юни 1923 г., защото страница-две преди него Кирил Христов е коментирал деветоюнския преврат в България, а следващата страница вече носи датата: 29.06.1923 г. Поетът включва само финала на чуждото стихотворение (вероятно сонет?), не го превежда и дори не намира за необходимо да обоснове възмущението си – сякаш немският сам по себе си трябва да свидетелства за низостта на направеното през него поетическо признание.

През късната 1923 година да обявиш света за своя родина, да заявиш себе си като „безотечественик“, не би трябвало да изненадва никого, особено когато става дума за публичен жест на комунист. Кирил Христов знае това и когато градира негацията на емоциите си (*погнусен, низост, възмутен*), оспорва не правата на отделната личност, а фундамента на самия статут на поет. Не комунистът или немецът, поетът няма право да изрязва своето от себе си, да търси и свободно да конструира свое навсякъде – например там, където битността му на индивид отговаря поне приблизително на личностните му представи за рай (*където косят пее, лястовицата свисти*) или съответства на изискванията му за пространство на свободно творческо реализиране. Странното е, че поведенческият алгоритъм на българския поет по-скоро потвърждава, а не отхвърля „поетическото предписание“ на немския му колега. По това време Кирил Христов живее и работи в Лайпциг, преживял е един изпълнен с неприятности почти двугодишен престой в Йена и пак от дневника му знаем, че вече е взел решението да се премести в Прага, където се надява да открие повече славянска топлина и повече въздух за истинско творческо съществуване⁴).

И тъкмо това привидно припокриване на направените избори дълбоко възмуцава Кирил Христов. Пребиваването другаде, чисто пространственото откъсване, не може и не бива да се отъждествява с отказване от своето, още повече в момент, когато то (а страниците в дневника, изписани за Германия дотук, недвусмислено го потвърждават) преживява неудържимо пропадане на духовното си битие. Кирил Христов знае колко травматична и обречаща може да бъде пропастта между личността на твореца и безличието на обкръжаващата го среда. Доколкото поетът е квинтесенцията на своето („Ти, великомъченик Кириле, не си колело в машината [...] ти си един колосален събирач на лъчи, едно огнище на страшен вечен огън“) (Hristov, 1999: 504), за Кирил Христов той е преди всичко гаранцията за съществуването на своето и отвъд сегашната му (окаяна и низка, погнусяваща) наличност. Самата екзистенция на поета е постулиране на възможна/предстояща действителност, противоположна на грубата днешност на своето, един мощен хоризонт за възможното надмогване над бездната в актуалността („Аз знам – народът ми над пъкълъ виси...“) (Hristov, 1987: 329). Ето защо да се откажеш от своето/от родното на корените си, е дълбоко аморален акт, който няма нищо общо с напускането на териториите на родното. Нещо повече – за да съхрани себе си като ценностния потенциал на своето, поетът може да се нуждае от бягства от него, от „вътрешни“ и „външни“ действия на отдалечаване и отстраняване. За Кирил Христов това са лирически прокламирани раздели („Прощавай, сбогом, тихичка родина, / напускам те без жал!“ (Hristov, 1987: 265), арогантно предизвикателни поведенчески етюди („...полово гладният е най-голямото чудовище на света; хубави женски тела мен никога не са ми липсвали; ... Аз исках тя да види, че има и немалко даровити българи...“) (Hristov, 1999: 147 – 148) и дори пространно обосновани през идеологията на

романовото нарацио бягства (Hristov, 1997). Все бягства в чуждото като свят и избор за човешкост; бягства в пространството, но и във волево пожеланото културно общуване с различието; особени бягства – предизвикателства, които в срещата на поетовия Аз с поредната чуждост трябва да премерят ценностния потенциал на своето. Присъщата на нарцисизма потребност от постоянно самоусъвършенстване, от доказателства за себеутвърждаване на равнището на максимума тласка поета към нови и нови въобразени чуждости...

* * *

За Кирил Христов координатната система на чуждото обхваща три основни (етно)културни измерения: италианско, славянско, германско. Не е трудно да се види, че срещата на българския поет с културата на Италия е недраматична, щедра и упояваща⁵⁾. Тя е извор, утоляващ жаждата за живот, среща на младостта с игрите на любовта: „Нощта е тъй тържествена, омайна – / да минем без любов, ще бъде грях“ (Hristov, 1987: 131), „Кой смъртен дръзнал би да хвърли / камък на нас – две божества“ (Hristov, 1987: 142) и др. В налудния ритъм на петмилионния Берлин италианският ресторант е „закътано гнездо на безгрижието“ (Hristov, 1993: 128) и само искрящото италианско вино е в състояние да успокои пламналото въображение на поета: „Кианти Векио ме тури в ред...“ (Hristov, 1993: 129). Италия е живата памет за ренесансовата личност и е позитивно утвърдителна по отношение на нарцисистичния автомодел за величието на избраница; но тя е и ретроспективна – моделно връщане към изворите на представата за неограничените творчески възможности на индивида. Славянското и германското – тъкмо обратното – са напрегнато и взаимно противоречащо си възможно бъдеще на Аза като трезор на ценностно своето. Криволиченето между тях в текстовете на Кирил Христов е процес на непрестанно съизмерване и коригиране по пътя към едно максималистично мислено утре, изпитвано в духовното поле на творческия Аз.

Въобразяването на славянското като чуждост при Кирил Христов преминава през значимо различни етапи. На първия етап (етапът преди Балканските войни) поетът по-скоро изпробва потенциала на „готово зададения“, рецептурно предписан проект на славянофилите. Творбата, която поетът винаги отбранително бърза да съобщи, щом се налага да потвърди своята съпричастност към общата славянска участ, носи типичното за патетиката на времето заглавие „Славянското слънце“. В коментарите си Кирил Христов я определя жанрово като *химн*, но при първата ѝ публикация е предпочел квалификация от друг стилистичен порядък – „мечта“. Включено в указателната, насочваща четенето позиция на подзаглавието, това определение жестово подчертава и утопичния характер на разгърнатата визия, и двойствеността на една споделена вяра, чиято реализация е отложена в неясното и несигурно бъдеще. Поетическият аз наблюдава разпръснатостта на славянския свят и чрез топо-нимията на най-високите му планини релефно чертае картата на едно робско

пространство. Мечтаният изгрев на славянското единство не може да бъде дочакан на нито един от познатите топоси в тази география на несвободните (пасивното изчакване е многократно оповестено като пагубно), защото самата идея за единство изисква съзиждането на духовно оразличен и извисен, нов връх: „Славяни, по-високо / не можем го видя от тия планини“. Изисква жертвеност в еднакво висока степен от всички, за да се случи мечтаният изгрев:

*Зора е. Съмва се. Връх шеметна грамада
от славни черепи славянский род велик
поздравя слънцето на свободата млада
със химн тържествен и със гордий вик.*

(Hristov, 1902: 48)

Спрямо този нов (но и древен) модел мечта за славянското единство всички внимателно отброени настоящи етнически групи славяни (поляци, чехо-моравци, българи, сърби, бошнаци, далматинци и т.н.) са непредставителни и недостатъчни като ядро на възможната бъдеща свързаност. Не сумарното им единство, а единствено преобразяването им – една трансгресия през пагубното у всеки отделен кръг – може да породи избухването на новото славянско слънце. Това слънце на общото бъдеще е свое (доколкото еднакво се нуждае от пъстрото различие на всички славяни) и чуждо за всички тях поотделно, защото дълбинното им преобразяване (залог за осъществяването на модела) тепърва предстои да се случи и тепърва ще ги променя. В същия порядък на пределна отдалеченост (отчужденост) от моделното общославянско утре е поставено и българското и единствено през фигуратива на поетическия глас, през българското озвучаване на профетейната визия за славянското, то все пак е и в привилегирована позиция спрямо останалите етноси.

В „готовия проект на славянофилите“ поетът Кирил Христов е нанесъл значими различия. В преноса на самото централно понятие „славянцина“ вече се е случило сериозно речниково изместване – на мястото на опиянението от помненото славно минало, на една публично споделяна, но доста смътна носталгична реконструкция, е оповестено горчивото съзнание за настоящето и тъкмо то създава неговото семантично ядро:

*Славянцина ! – Каква тъга се крие
в таз думица. Славянство! – Колко скръб
от нея вей...*

(Hristov, 1902a: 90)

В стихотворението „Орисия“ елегичното строене на списък с абсолютно необходимите откази от настоящето и преодоляване на дефекти на славянско-

то постепенно преминава в конструкт на обвинителна реч: то е „кратко племе“, „славянинът на всичко свиква“, „ний знаим – родили сме, ще страдаим“, „история вековна на робия / на свади, несполуки“, „вражди вековни“, „готови сме да леем братски кръви / и да помагаме на общий враг“ (Hristov, 1902a: 90 – 91). С всеки следващ стих, посветен на мечтата за славянското слънце, поетът все по-категорично ще се оттегля от утопичното и ще предупреждава за неотменимата му смърт. В стихотворението „Гробища“ горчивото припомняне на съдбата на завинаги загубените „полаби“⁽⁶⁾ вече ясно оповестява залеза на едно всъщност неслучило се слънце.

*Безкрайни гробища, върху които
от мраморите наши градове
велики ще възникнат, де честито
ще заживеят върли врагове!*
(Hristov, 1903: 116)

Да не забравяме все пак, че и трите стихотворения, коментирани дотук като визия/конструкт за чуждост, са в комуникативната зона на политическата поезия. И трите са публикувани за пръв път в списание „Славянски глас“ – орган на Славянското благотворително дружество в София, и са част от един активен политически диалог за бъдещето. Включването им чрез моделното утре на едно съвсем различно славянство има и своята прагматична насоченост. То предлага „размагьосване“ на лесните манипулативни наративи за славянството, като механично вливане в единното и могъщо славянско море, и задава конкретни политически алтернативи и задачи: справяне със сегашния „демократизъм неразбран“, типичен за всички славяни; преодоляване на „липса на каква да е идея държавническа“; надмогване на онова състояние на духа, което прави болезненото, но за поета стилистично оправдано съчленяването на понятия като „братя“ и „сган“: „туй е, що на сган / превърна наште братя!...“ (Hristov, 1903: 116).

Субектите в осъществяването на тази поетико-политическа програма са други. Полша например е престанала да бъде „оръдие на католическото духовенство“, неблагодарницата, която не заслужава великодушието на Русия и само чака изгоден случай, „за да забие в гърдите на братския народ“ „острия свой меч“, както твърди пространна уводна статия от брой първи на списание „Славянски глас“ (Anon. 1902: 13). Поляците при К. Христов са означени с различието на духа си („гордо племе“), а варварството, което име е причинено, е отговорност на „християнски трима царе“. Преди всичко обаче моделът за славянското единство е изцяло отчужден от риториката за благородните освободители и благодарните освободени – особено видимо стои това отдръпване на Кирил-Христовия стих на фона на другите лирически текстове в изданието

(„Опълченците на Шипка“, „Добре дошли“, „На освещението на Шипченския храм“, юбилейната песен „Славим с венци и песни в сладко умиление“ и др.):

*Славим с венци и песни
и в сладко умиление
ден велики, ден чудесни,
ден на нашто избавление –
о, славен ден,
о, красен ден, –*

*в кой престанаха да пречат
нам оковите на роба;
славим любовта и мечът,
що дигнаха ни от гроба,
за нов живот,
честит живот!*

*Славим славата на Царя –
Александра благородни,
че колибата, олтаря,
с руска кръв стори свободни!
О, руски цар!
О, мили цар!*

(Naumov, 1902: 47)⁷⁾

*[...]
Ний помним с всички чувства на душата
великий ден, кога Русия свята,
могуща, необятна, в един миг,
издигна се под ширните простори
и с радост, с възторг пламен отговори
на мощний глас на своя вожд велик.*

*[...]
В историята наша ще сияе,
над България вечно ще витае
на Царя безподобен светлий лик,
на Царя, кой с юнаците си смели,
борбите, мъките им сподели
и с сълзи срещна всеки тъжен клик;*

*на Царя, кой в божествена забрава
на безгранична сила, мощ и слава,
съветите на милостта слуша,
кой всички векове ще озарява
кат символ сияен, в кой се въплъщава
величието на руската душа.*

(Velichkov, 1902: 75)

При Кирил Христов руското е неназовано и е по-скоро отсъствие в територията на общото славянско бъдеще. В списъчността на стихотворението „Орисия“ има странна риторическа пауза – подхванат е текст, който би трябвало да изгради образа на спасителката изцяло опозитивно спрямо дефектите на славянското настояще: „Една Русия само / на гения на свадата надви...“ (Hristov, 1902a: 91), но още недоизречена първата фраза, и възхвалата рязко спира. Следват цели шест празни стиха, в които многоточието отлага апотеоза⁸⁾; цитира го – доколкото това е общопознатото слово и публиката би могла сама да го изрече, и отказва да го изрецитира, да го нарече свое. Паузата има и още една семантична означеност – тя оставя достатъчно място за вътрешна критична преоценка на руското през модела за необходимост от изцяло ново възвисяване („връх шеметна грамада“) на славянско единение. Самият отказ да бъде посочен обединителен (лидерски) център за неговото осъществяване, вече е достатъчно категорично заявяване за различна политическа субектност.

Славянството в частните проявления на неговото настояще ще трябва да се самоорганизира, самоотчужди и да породи от своето голямо общо бъдеще. Не е необходимо да познаваме в детайли теоретичните модели на Константин Леонтиев или Николай Данилевски, за да отмерим колко далеч от идеологичното на панславизма се е оттласнал българският поет.

Всъщност Кирил Христов е „политически коректен“ спрямо издателите си само в оповестената от него представа за врага: „...връз славянска / земя, насяна с гробове, байряк / развява гордо мощната германска / империя най-страшният ни враг!“ (Hristov, 1903: 116). Конфликт между „тевтонската раса“ (германци) и „славяните“ наистина предстои. Но преди това предстои (и в това е зловещата автоирония на всички утопийни конструкти) да се осъществи катастрофичната версия за славянщината, да се разиграе тъкмо онази предсказана от поета „велика на неговор епопея“, която ще осее с гробища братските земи, в която братята „южняни буйни“ ще са автентичните врагове, а някогашният враг (Германия) ще се превърне в икона. Днес е еднакво трудно да четем стихотворения като „Бойна песен“ и „Германия“ (несъмнено гротескно зловещ е изобщо изборът да озаглавиш поетическа книга с кръвожадният боен повик: „На нож!“), но може би най-сетне е дошло времето да го направим – нека само не пропускаме хоризонта на онова мечтано „славянско слънце“, което е първият опит на поета Кирил Христов да промени мащаба на своето през въобразеното от Аза чуждо. Сгромолясването на този хоризонт ще го оттласне към нова себеидентификация и той, опиянен от собствената си дързост, велегласно ще се назове *ТАТАРОБЪЛГАРИН*⁹⁾.

* * *

Вторият етап на въобразеното славянство в творчеството на Кирил Христов е отчетливо антиподен по отношение на първия: в семантичното му ядро стои портретът на едно конкретно славянско племе, при това племе, претопено в амалгамата на германската култура. Сега не друг, а българският поет гради утопична ретроспекция за идеалната чуждост чрез разказ за някогашните „венди“⁽¹⁰⁾ – загубеното (насилствено асимилирано) прекрасно предбитие на съвременното славянство. В романа „Бели дяволи“ и в дневника „Време и съвременници“ поетът накамарява историко-филологически, социално-антропологически и етнокултурни „факти“ – все открити и пълноценно разчетени следи от битието на някогашните славяни.

И в двата текста ролята на водач, на Вергилий, упътващ в света на чуждото, знаково се поема от професор славист. В дневника славистът е германец, професор Майер, който, развеждайки своя колега и гост из земите на Germania Slavica, се стреми да му покаже този свят не само като завинаги приключил, но и като несъстоятелен. В романа славистът е поляк, ненавиждащ германците и готов на всичко, за да ги разобличи (изборът на полското като етнически етикет напомня опозитивността му спрямо Русия от предишния период).

В наративното на дневника професорът и съпругата му са карикатурното огледало на някогашната апотеозна Германия: той – сноб и псевдоучен с лакейски манталитет, готов на всякакви подлости; тя – възглушава асимилирана славянка, чийто външен портрет директно я запраща в зооморфното: „грозна, прилична на бобър с двата зъба, вечно извън устата“ (Hristov, 1999: 507).

Едновременно следене на двата текста поражда със страстната обсебеност на Кирил Христов от новия му проект. Всяка забелязана реалност се превръща в повод за впускане в упоителни представи за някогашния свят, всеки топоним е трансформиран в красиво автентичното му звучене: „След градлето Риза минаваме Елба. Лаба! Тъй сладко ми звучи това славянско име!“ (Hristov, 1999: 507), „стария славянски град Дрезден“ всъщност е „Дражан“ (Hristov, 1999: 508), истинското име на река Спрева е прикрито в немското Шпервалд, а забравеното автентично име на „градлето Libbenau“ е „Любенова“ (Hristov, 1999: 513). Красивата фонетика издайнически сочи славянския произход на земи, гори, езера, на хора (проф. Ернс Мука или понемченото Муке; проф. Шкор: *Скор, Скорий*). Етимологията е основен свидетел за „изяденото славянство“ (Hristov, 1993: 167), но тъкмо красотата се превръща в свръхкод на славянското. Красиви са пейзажите:

Ние сме пред дверите на един от най-уникално красивите краища на Европа (Hristov, 1993: 173).

Зелено кадифени брегове. Реката е много по-хубава от възпятата Заале, но по бреговете ѝ няма онези разбойнически гнезда – замъците, градени главно против славяните. За Лаба немците нямат песни като за Заале (Hristov, 1999: 507).

Старата славянска река Спрева се дроби на повече от триста ръкава, образувайки една фантастична, колосална Венеция в природата – и дете някога са били натикани в страшните блатата и тресавища кротките венди, победени от германците (Hristov, 1999: 513).

Но красиви са преди всичко хората:

Мили светлокоси славянски деца хвърлят от брега венци от синчец (Hristov, 1993: 173).

Редица от двадесетина лодки с прелестни млади момичета със сини венчета на златисти коси (Hristov, 1993: 175).

Вендите са красиви хора, а младите венди – необикновено хубави. В богатите берлински семейства често вземат млади венди да им посрещат гостите; на тях гледат като на особено ценна декоративна фигура между прислугата. Но тъкмо по такъв начин най-бързо се асимилира и отива за подобрение на немската раса това здраво и хубаво славянско население, тия остатъци от един някога велик народ (Hristov, 1999: 512).

Клара е коренна берлинчанка и съвсем не би било чудно преди 5 – 6 поколения да произхожда от Шпревалд. В нейната доброта, в нейната сантименталност, в трептящата и съвсем не немска духовитост, в очите ѝ – сега аз виждам нещо страшно много славянско и се чудя как не ми е минавало това по-рано през ума (Hristov, 1999: 514).

– Скъпа моя Клара, нима...

– Да, милий. Родът ни произхожда оттук, от Любенау (Hristov, 1993: 179).

Дневникът създава живописен, изпъстрен с преживелици пътеписен разказ (от Лайпциг през Дрезден, Бауцен, Любенау, Котбус, Бург до Берлин), който всъщност е и биографичен разказ за написването на романа. Пожеланото и предположено в дневника се превръщат в тържествуваща романова истина. В сюжета на самия роман пътуването из света на някогашното славянство се е случило предварително в плана на алегоричното – докато се сблъсква с ада на германщината, с лицемерието на еснафското и педантизма на полицейщината, персонажът просветлява представата си за славянското и славянщината. Когато на финала на пътуването в дневника писателят знае как ще завърши произведението си: „Аз ще направя от него мимоходом една апология на славянството, особено на вендите“ (Hristov, 1999: 514), са приключили всъщност две пътувания, и двете горчиво дезилузиращи. Романовият герой напуска мечтаната чужда Германия, осъзнал, че от дълбините на чуждото магнетично го е привличало тъкмо погълнатото, завинаги загубено славянство: „Умът ми всецяло бе зает със страшната съдба на този изчезващ славянски народ. Та явно е, че германците са му ограбили не само земята и богатствата, но и кръвта, и красотата, и духа!“ (Hristov, 1993: 177). Напуска Германия и писателят. За разлика от персонажа си той има още поне едно поле на изпитание, преди да се отправи „към оня мрак, който аз отечество наричам“ (Hristov, 1993: 203). Пред него примамливо блестят огледалата на златна Прага и може би в тях Нарцис най-сетне ще успее да открие изгубения образ на своето.

NOTES/БЕЛЕЖКИ

1. Текстът е част от цялостно изследване върху моделите за чуждост в творчеството на Кирил Христов.
2. По-подробно за съвременните методи на изследване на нарцисизма виж на сайта на Залцбургския работен кръг по психоанализа (SAP), на който частично се публикуват и отделни книжки на вътрешното за кръга списание (Zeitschrift des SAP): <https://sap.or.at/zeitschrift-des-sap/#k>.

3. Къде са корените ти? Който пита, греши.
Косът пее, лястовицата свисти,
там, където светът става твоя родина.
(Превод – Л.Л.)
4. Пражкният период на така нареченото му „доброволно изгнаничество“ ще продължи чак до 1937 г. и ще се окаже най-успокоеният (а може би и най-плодотворният) етап от неговото остро преживявано като неприютно и обречено на страдания съществуване.
5. Романът „Бездна“ и разгърнатите в него варианти на съотнасяне между автопортрета на наративния Аз и италианското като културен модел остават извън задачите на настоящата работа.
6. Западнославянско племе, съществувало докъм началото на XVIII век.
7. Текстът, както отбелязва самата редакция на списанието, всъщност е на Вазов. Проведен е конкурс за музика към него (1901) и така се ражда „Юбилейна кантата на Царя Освободител“ по случай откриването на паметника на Цар Освободител в София на Димитър Хаджигеоргиев.
8. Под линия поетът услужливо обещава на читателите да открият целия текст на стихотворението в стихосбирка „По ранина“, „която ще излезе наскоро“ (Hristov, 1902a: 91).
9. Виж: Христов, К., Германия. В: Дневник, XIII, № 4344, 1.10.1914 г., с.1.
10. Немски екзоним, който се използва и като ендоним – общо название за западните славяни между Одер и Елба, но и название за едно конкретно племе от тях (днешните лужишки сърби).

REFERENCES/ЛИТЕРАТУРА

- Anon. (1902). Nyakolko dumi po rusko-polskite otnosheniya. V: *Slavyanski glas*, I, 1902, № 1, 9 – 15 [Б.а., (1902). Няколко думи по руско-полските отношения. В: *Славянски глас*, I, 1902, № 1, 9 – 15].
- Naumov, Yu. (1902). Slavim s ventsi... V: *Slavyanski glas*, I, 1902, № 1, s. 47 – 48 [Наумов, Ю. (1902). Славим с венци... В: *Славянски глас*, I, 1902, № 1, с. 47 – 48].
- Hristov, K. (1902). Slavyanskoto slantse. V: *Slavyanski glas*, I, 1902, № 1, 48 [Христов, К. (1902). Славянското слънце. В: *Славянски глас*, I, 1902, № 1, 48].
- Hristov, K. (1902a). Orisiya (1902). V: *Slavyanski glas*, I, 1902, № 2, 90 – 91 [Христов, К. (1902a). Орисия. В: *Славянски глас*, I, 1902, № 2, 90 – 91].
- Hristov, K. (1903). Grobishta. V: *Slavyanski glas*, II, № 3, 1903, s. 115 – 116 [Христов, К. (1903), Гробища. В: *Славянски глас*, II, № 3, 1903, с. 115 – 116].

- Hristov, K. (1987). *Trepeti. Liricheska poeziya*. Sofia: Balgarski pisatel [Христов, К. (1987): *Тренети. Лирическа поезия*. София: Български писател].
- Hristov, K. (1993). *Beli dyavoli*. Sofiya: Sv. Georgi Pobedonosets [Христов, К. (1993). *Бели дяволи*. София: Св. Георги Победоносец].
- Hristov, K. (1997). *Ad v raya. Avtobiografichen roman*. Sofiya: Sv. Kl. Ohridski [Христов, К. (1997). *Ад в рая. Автобиографичен роман*. София: Св. Кл. Охридски].
- Hristov, K. (1999). *Vreme i savremennitsi. Vtora chast*. Sofiya: Parnas-96 [Христов, К. (1999). *Време и съвременници. Втора част*. София: Парнас-96].
- Krefting, A. (2004). Grundpositionen narzisstischer Theorie- und Therapiekonzepte. In: *SAP Zeitschrift*: https://sap.or.at/wpcontent/uploads/2016/08/Krefting_Zeitung_Nr8.pdf.
- Velichkov, K. (1902). Dobre doshli! V: *Slavyanski glas*, I, 1902, № 1, 73 – 78 [Величков, К. (1902). Добре дошли! В: *Славянски глас*, I, 1902, № 1, 73 – 78].

KIRIL HRISTOV. CONSTRUCTIONS OF IMAGINED OTHERNESS: SLAVS, SLAVIC-NESS

Abstract. For the Bulgarian poet Kiril Hristov, the coordinate system of foreignness encompasses three fundamental ethnocultural dimensions: Italian-ness, Slavic-ness and German-ness. The present essay aims to discuss the two basic stages of the utopian modelling of Slavic-ness in his oeuvre. In his works such “Slavic sun” and “Fate” (the period before the Balkan wars), the poet vocally contested the potential of the “imposed” and “ready-made”, prescribed political project of Slavophiles. In the novel “White devils” and his journal “The times and the contemporaries” (the period after WW1), Kiril Hristov built a utopian retrospective of the ideal foreignness through the story of the former “Wends” – the Slavic tribes that were forcefully melted in the Germanic world. The novel’s self leaves that Germany he used to dream about after realizing that it was the engulfed and forever lost Slavic-ness that had drawn him irresistibly to it in the first place.

✉ **Prof. Lyubka Lipcheva-Prandzeva, DSc.**
Plovdiv University „Paisii Hilendarski”
24, “Tzar Assen” St.
4000 Plovdiv, Bulgaria
llipcheva@abv.bg